

VOOR LEERHUIS & LITURGIE

DE AVOND VOOR KERSTMIS 2004

Huub Oosterhuis

1.

Het stond in de boekenkast van mijn vader bij ons thuis, *Tsjip* door Willem Elschoot geschreven, in 1933, mijn geboortjaar. Toen werd hij grootvader en schreef *Tsjip*, over zijn kleinzoon van drie maanden.

Ik moest het hebben maar was het kwijt. Ik haalde hele planken overhoop maar kwijt bleef het, tot ik op de morgen na de langste dag van het jaar wakker schoot en wist waar het stond. En ik las:

Hij heeft oogjes en een neus als een doodgewoon kind, maar ik weet wel beter. Hij kijkt mij rustig aan, steekt aarzelend zijn handjes uit en komt op mijn arm zitten. Wij wandelen de tuin door, bij zonder te huilen, ik zonder spraak. Ik blijf staan en zeg 'Tsjip'. En in zijn mondboeken ontluikt een glimlach. Zijn linkerhandje ligt in mijn hals en met het andere pakt hij naar mijn neus. Nu is ons verbond gesloten. Tsjip en ik zijn gezworen kameraden. Samen zullen wij door dik en dun gaan, ik voorop. En ieder krijgt zijn werk. Terwijl ik de doornen kap kan hij de bloemen plukken. Langs de baan zal ik hem onderrichten: dat hij veel doen moet van wat ik heb nagelaten en veel nalaten van wat ik heb gedaan; dat hij niet bukken mag voor 't geweld. Dat hij moet opstappen met de verdrukte scharen om vorsten en groten tot bruij te vertrappen. Ik zal met hem het lied der bevrijding aanheffen en zo bereiken wij samen het land waar die gouden vogel jubelt, véél hoger dan de leeuwerik. Zijn blik zal de boze bedaren; voor rotswanden zal hij de bazuin steken. Geen drek, geen tranen die ons stuiten, want ik zal waden en hij zit op mijn schouder. Ik ben bereid afstand te doen van alles in ruil voor de ademtocht van dat jonge leven, voor de geur van die onthuisende roos.

Schreef Willem Elschoot in 1933. Voor mij geschreven, dacht ik, toen al, voor mij en voor dat jongetje dat nu al drie maanden is.

2.

En verder - wat is er verder nog? Verder is er nog de hele wereld; alles tegelijk en door elkaar heen. Zo zijn we: alles tegelijk en door elkaar heen. En zo is Kerstmis ook: engelenhaar, glimmende ballen, vrome praat en poëzie, 'snow'* en 'venite adoremus', vertedering en vraatzucht.

Wij zingen 'vrede op aarde', maar bedoelen veiligheid in onze buurt, meer blauw op straat. De aarde is ver weg, dáár. Dáár is oorlog, de machinerie van de goddelijke oorlog. Daar is de weer oploeiende genocide in Rwanda waar het NOS-journaal één zin aan besteedt en de gemiddelde krant nog geen tien regels. Daar is daar, en hier zijn de krantenbijlagen over badkamers en goedkope vluchten. God zij dank dat wij niet daar zijn.

Maar hier was ook die begoochelde jongen die dacht dat hij Ayaan moest vermoorden en daarom Theo neerschoot, en een brief in zijn lijf stak. Hier is de hand die niet gegeven wordt en de woedende afstraffing; en de spraakverwarring over vrije meningsuiting en godslastering. Hier zijn de schichtige ogen die van je wegstijgen, die zeggen 'ik heb hem toch niet vermoord'. En hier zal de wraak zich nog ontladen, van twee kanten.

3.

Waar worden wij op afgerekend? Wij - wie, waarom? Omdat wij deel uitmaken van een land, een werelddeel, een geschiedenis van kruistochten, brandstapels, massamoorden, kolonialisme, en dan toch onze cultuur de beste blijven noemen? Omdat het kwaad zichzelf straft, soms pas na eeuwen. Omdat die schaamteloze vrije marktideologie en de afbraak van onze 'verzorgingsstaat' - zeg liever 'onze solidariteitsmaatschappij' - onze publieke moraal steeds verder aantast, ons geweten steeds dieper uitholt en ons verzet tegen onrecht en hardvochtig beleid ontmoedigt en verzwakt - wie roept er nog om een generaal pardon voor onze - onze uitgeprocedeerden?

INHOUD

DE AVOND VOOR KERSTMIS
ASE 24 december 2004
Huub Oosterhuis

ELIA EN DE PROFETIE
ASE 21 november 2004
Alex van Heusden

DE BRIEF VAN JEREMIA
ASE 28 november 2004
Ton Honig

EZRA EN NEHEMIA
ASE 5 december 2004
Huub Oosterhuis

ZECHARJAH DE PROFEET
ASE 19 december 2004
Alex van Ligten

MEDEDELINGEN:

- *Agenda* Amsterdamse Studenteneklesia
- *Deze geboren vreemdeling* Nieuw prekenboek van Huub Oosterhuis
- *Partituren* bij de CD 'Dank zij de woorden'
- Verzamel-CD 'Hoor je mij' voor € 10.-
- *Lieddag* Dominicus Amsterdam 5 februari 2005

COLOFON

MAANDBRIEF VOOR
LEERHUIS EN LITURGIE
ISSN 1385 0326
Uitgave van de Stichting Leerhuis & Liturgie (sinds 1980)
Eindredactie: Kees Kok
Redactie en administratieadres:
Postbus 17268, 1001 JG Amsterdam;
tel. (020) 6256940
leerhuis@leerhuisenliturgie.nl
www.leerhuisenliturgie.nl
Abonnementsprijs: € 22,50 per jaar;
Europa € 30,00
Giro 395505
tnv Stg.Leerhuis en Liturgie.
Amsterdam

4.

De wereld is teveel 'alles tegelijk en door elkaar heen'. Zelfs de woorden 'hier' en 'wij' in de betekenis van dit land - Nederland -, dit werelddeel zijn te wijd, te onscherp. Met 'hier' bedoel ik vanavond 'hier onder dit dak', en met wij bedoel ik 'wij hier'. Ook wij hier onder dit dak zijn van alles tegelijk en door elkaar heen. Maar wij weten iets wat wij ooit niet wisten - anders waren we hier niet. Wij hebben een woord ontvangen dat ons vasthoudt, dat in ons werkt; een aanhoudend woord.

In het bijbelse verhaal dat wij hier zingen en in ere houden (dat ons in ere houdt) komt dat woord uit de mond van 'god', De God - het luidt: 'Red hen die geen verweer hebben.' Omwille van dit woord is de god van de bijbel De God, de enige voor wie mensen zich niet hoeven te schamen. In dit woord zijn wij mensen, iedere mens, gekend en met elkaar verbonden.

De messiaanse profeet Jezus, dat kind, die man van lang geleden, wiens geboorte wij vanavond gedenken, heeft ons het woord van die God aangezegd en uitgelegd: Hebt elkander lief - keer je leven om - red hen die geen verweer hebben: die zich niet kunnen verdedigen, rechtvaardigen, legitimeren; die verloren lopen; die gek worden van onmacht en woede en wraakgevoelens en schuldgevoelens - red hen, probeer hen te redden, begin een actie, zoek medestanders, zamel geld in, probeer er een te redden, te troosten, recht te doen, een in haar uitzetcentrum, een in zijn dodencel.

En vanuit dat woord hebben wij afspraken gemaakt, met onszelf en met elkaar, die wij ieder jaar op deze avond vernieuwen: dat wij zullen proberen dit woord over solidariteit en ontferming te bewaren en te volbrengen, opdracht en zegen; en niet te vergeten dat ons gezegd is: 'je kúnt het volbrengen.'

Dat is een goeie, 'je kunt het volbrengen'. Die is van Jezus en van zijn God, De God. Die moet je op je voorhoofd schrijven en op je drempel, en in je handpalmen en in je agenda; en op je website.

5.

Een woord houdt ons gaande, 'door de nacht van de schepping'. Een woord voor ons uit, 'naar een nieuwe geboorte'. 'Samen zullen wij door dik en dun gaan,' schreef Willem Elschot, 'met de verdrukte scharen om vorsten en groten tot brij te vertrappen', hij wel. 'En niet bukken voor geweld' ... en 'het lied der bevrijding aanheffen, en zo bereiken wij samen het land waar die gouden vogel jubelt, veel hoger dan de leeuwrik.' 'En aan de overzijde rozensteden en de zang van de lijster.' Zo zal het, zo moge het zijn, voor de kinderen van onze kinderen. Amen, kome wat komt.

*een lied van Edward Elgar

Amsterdamse Studentenekkelesia, 24 december 2004

ELIA EN DE PROFETIE

Alex van Heusden

Elia de Tisbiet uit Tisbe in Gilead sprak tot Achab:

Zo waar JHWH leeft, de God van Israël,

voor wiens aangezicht ik sta:

zo er deze jaren dauw of regen zal zijn,

dan alleen op het woord van mijn mond.

1 Koningen 17:1

Zo komt hij het verhaal binnen, plompverloren. Alsof we hem allemaal kennen. Waar komt hij vandaan? Uit Tisbe in Gilead - uit het buitenland dus, uit een land door oorlogen verwoest. Oorlogsslachtoffer is hij, deze Elia. Wat komt hij doen? De koning van Israël bezweren dat het uit moet zijn met oorlog voeren - voor koningen een geliefd tijdverdrijf. Hij heeft aan den lijve ondervonden wat daarvan de gevolgen zijn voor de gewone mensen in een land. Akkers geplunderd, wijngaarden in brand gestoken, steden leeggeroofd, mensen veroordeeld tot de bedelstaf.

Daar staat hij, in zijn eigen woorden 'voor het aangezicht van JHWH, de God van Israël'. Elia, zo blijkt gaandeweg het verhaal, is de representant, de zegsman, de profeet van Israëls God. Hij bindt de strijd aan met koning Achab en diens gemalin Izebel - de sterke vrouw achter de schermen, belangrijkste raadgever van haar man. Voor Achab is JHWH niet de God van Israël, maar een ander, de Baäl. Baäl betekent bezitter. De Baäl is de bezittergod, wiens potentie vrouwe aarde bevrucht. De cultus rond de Baäl ondersteunt en sanctioneert de snode aspiraties van machtigen, van buitbeluste grootgrondbezitters, de koning voorop. Dan komen de vruchten van de aarde slechts weinigen ten goede - de overgrote meerderheid moet maar zien hoe het vege lijf te redden. Zo wil het de Baäl, de god.

Niet zo Elia en zijn god. Die willen het anders en daar valt niet tussen te komen, daarin zijn ze onafscheidelijk. Hoor de naam van de profeet: Eli-jahoe: 'mijn god is Jahoe'. Daar klinkt de naam van deze god, toch minder onuitsprekelijk dan een oude traditie wil. Jahoe, de vierletternaam, J-H-W-H. 'Mijn god is Jahoe'. In zijn naam ligt helemaal besloten wie hij is, Elia. Het is zijn identiteit toe te behoren aan deze god, vanouds die van Israël. Meer is hij niet, een ander kan en wil hij niet zijn.

Elia - de profeet van Jahoe, de God van Israël? Wacht even, niet te snel een etiket plakken op Elia's harige mantel. Want profeten heb je in soorten en maten. In de bijbel wemelt het van de zieners, profeten, mannen Gods. Sommigen zijn genezers en wonderdoeners, anderen hebben een baan in het koningshuis, zoals Natan bij David, ongetwijfeld tegen een fatsoenlijk salaris, weer anderen hebben hun vaste stek in de oppositiebanken, waar zij als geweten van de natie opkomen voor sociale gerechtigheid. Als zij in extase raken, heten zij te zijn aangeraakt door 'de geest van God'. Instabiele, licht beïnvloedbare jonge mensen hebben de neiging zich bij hen aan te sluiten. Een zo'n jong mens, Saul, de zoon van Kis, raakt zo onder de indruk als hij het profetengilde ziet, dat hij zijn kleren uittrekt en een hele dag en een hele nacht naakt op de grond blijft liggen. Daarom is men spreekwoordelijk gaan zeggen: 'Is ook Saul onder de profeten?' (1 Samuel 10:12). Het kan niet anders, of zo'n moeilijk grijpbaar fenomeen als profetendom zal heel wat oplichters en charlatans hebben voortgebracht. Lieden als Raspoetin die met hun orakeltaal vol valse beloftes weten te bewerken dat zij onthaald worden op een smakelijke maaltijd, een goed glas wijn en een bed voor de nacht - al dan niet in gezelschap van de vrouw des huizes, liefst dan een weduwe.

Je moet dus goed uitkijken wie je in huis haalt; en bij wie je aansluit. Hier is onderscheiding der geesten geboden. Bijbels gesproken moet de vraag telkens luiden: wat is in de geest van de thora, de onderwijzing van Mozes, en wat niet? De geest van de thora, in haar letters wonend, is de norm aller normen. De waarde aller waarden. Voor elke samenleving, voor elke

religie ook. De grote profeten van het oude Israël hebben daarom alle religie onder de tucht geplaatst van deze norm: recht doen van mens tot mens, je solidair betonen met de minsten der mensen. Zoals in het profetische boek Hosea staat geschreven, bij monde van Israëls God: 'Erbarmen wil ik, geen offers' (Hosea 6:6).

Onderscheiding der geesten - is zulks niet ook geboden in het deze weken hevig opgelaaide debat over de vrijheid van menigsuiting, het wetsartikel over godslastering, de tolerantiegraad van moslims en wat er verder speelt rond integratie, de islam en de dreiging van terreur?

Spraakverwarring alom. Alles en iedereen over één kam geschoren. Hoe eendimensionaal.

(Om wat er in ons land aan de hand is nog onoverzichtelijker te maken, zo lijkt het wel, waarde de geest van Pim weer eens rond. Die manipuleerde het telefoon- en sms-verkeer zodanig dat Pim als grootste Nederlander aller tijden uit de stembus kwam. En toen hij een dag later niet de grootste bleek te zijn, bleef hij het toch. Was nu eenmaal notarieel vastgelegd. Onvoorstelbaar. Dit is zo'n moderne Baäl: het megamax-breedbeeld-Kinopolis-beeldscherm.)

Ook de Baäl heeft zijn profeten, liefst vierhonderdvijftig, allen in dienst van koning Achab. Op de berg Karmel laat Elia ze afslachten, die vierhonderdvijftig profeten (1Koningen 18). Het gaat er ook in deze verhalencyclus bloedig aan toe. Het is revolutie na revolutie - zo gaat het in de geschiedenis. De bijbel wil niet verbloemen dat het zo gaat. Het boek weet dat fluwelen revoluties in de geschiedenis der mensheid op de vingers van één hand te tellen zijn. Maar zo wordt ons ook een spiegel voorgehouden: zo kun je worden, jij mens, onder omstandigheden, ook jij.

Vierhonderdvijftig profeten van Baäl komen op de Karmel aan hun einde. Een grote nederlaag voor het koningshuis, dat wel, maar geen echte overwinning voor Elia en zijn god. De koning blijft aan de macht en bekeert zich niet tot een andere politiek. Hij blijft de Baäl aanhangen.

Het is Izebel, de koningsvrouw, die besluit Elia uit de weg te ruimen. Dan is het genoeg geweest voor de profeet van Israëls God, hij slaat op de vlucht, 'omwille van zijn ziel', hij gaat van de Karmel in het noorden naar Beërsjeva in het zuiden (1 Koningen 19:3). Daar laat hij zijn jongen - zijn metgezel en dienaar - achter en gaat de woestijn in, moederziel alleen. Hij wil niet meer. Hij gaat zitten onder een eenzame bremstruik, zo eenzaam als hij zelf is. Hij vindt dat hij gefaald heeft en wenst te sterven. 'Het is genoeg nu, JHWH, neem mijn ziel, want ik ben niet beter dan mijn vaderen, ik.' Dan een bode, een engel. Een por in de zij: 'Sta op, eet.' Elia eet en drinkt - precies wat de bode hem opdraagt - en gaat weer liggen. Komt de bode andermaal, zegt opnieuw: 'Sta op, eet', maar voegt eraan toe: 'nog weg genoeg voor jou.' Elia verstaat dat zo: de weg van Israël moet daar eindigen waar die ooit begonnen is: bij de berg van God, de Horeb, die we ook kennen onder de naam Sinai - de berg van het verbond, waar Mozes namens het volk de thora ontving. Elia wordt gesterkt met 'brood van genade' om bij dat punt van aanvang te komen - een weg van veertig dagen en veertig nachten, zolang als Mozes verbleef op de berg.

Daar, op de berg, komt Elia in de spelonk. Eertijds heeft Mozes daar gestaan, toen ging God hem voorbij en riep zijn naam: 'JHWH is JHWH, godheid erbarmend en genadig,

lankmoedig en overvloeiend van vriendschap en trouw, vriendschap tot het duizendste geslacht bewarend...' (Exodus 34:6v).

Voor Elia heeft die God met zijn naam slechts een vraag: 'Wat wil je hier, Elia?' Anders gezegd: wat doe je hier? Je hoort hier helemaal niet te zijn! Elia antwoordt: 'Verlaten hebben jouw verbond de kinderen van Israël, jouw offerplaatsen verbrijzeld, jouw profeten met het zwaard gedood, ik alleen ben over.'

Elia heeft de balans opgemaakt. De zaak Israël is failliet, de Baäl heeft de boedel overgenomen en de God van Israël van zijn plaats verdrongen. Alles is nu niets, zwart, leegte. Dan neemt JHWH het woord. Hij noemt de natuurfenomenen die in de bijbel gelden als tekenen, begeleidingsverschijnselen van aanstaande bevrijding en nieuw begin van gerechtigheid. Het zijn er drie: stormwind, aardbeving, vuur. Maar in stormwind, aardbeving, vuur: niet JHWH. Ze zijn opgehouden, die drie, tekenen te zijn van aanstaande bevrijding en nieuw begin. 'Na het vuur een stem van vermorzelend zwijgen.' Dat is wat er overblijft als de geschiedenis op dood spoor is gelopen. Een stem van vermorzelend zwijgen, een stem van doodse, huiveringwekkende stilte. Het is de stilte die viel over Falluja, toen de wapens zwenen en de doden konden worden geteld en begraven.

Is dit het einde? Zo niet voor de God van Israël. Die laat zich niet uit het veld slaan, die wil het niet opgeven. Hij komt met een bevel, twee lettergrepen in het Hebreeuws: *leech, sjoev*. 'Ga, keer om op jouw weg tot in de woestijn van Damascus.' Elia moet afdalen van de berg, terug naar het dal der plichten, naar het politieke strijdtoneel, daar waar profeten horen te zijn. Hij ontvangt drie opdrachten: hij moet een nieuwe koning zalven in Damascus, hij moet een nieuwe koning zalven in Israël - dat komt neer op twee keer een staatsgreep; en hij moet in zijn opvolging voorzien.

Maar voor Elia mag afdalen, krijgt hij eerst op zijn falie. Omdat hij niet gezien heeft wat hij had moeten zien: dat in Israël een rest is overgebleven van zeventuizend die niet hun knieën hebben gebogen voor de Baäl. Zeventuizend liefst: dat zijn er aanzienlijk meer dan de tien of zesendertig *tsaddikiem*, verborgen rechtvaardigen, zonder wie volgens de joodse traditie de aarde zou wegkantelen. In het verborgene, met de ogen van het vertrouwen en de hoop, heeft de God van Israël er nog zeventuizend gezien. Zo niet Elia. Die was zijn vertrouwen kwijt. 'Ik alleen ben over.' Hij zegt het tot twee keer toe.

Zijn ze er nog, zeventuizend die niet hun knieën hebben gebogen voor de Baäl? En dat ook niet zullen doen? Zien we ze wel? Hoe groot is ons vertrouwen nog? Of denken we: het wordt niets meer. We beleven het einde van de beschaving. Allen zijn ontspoord.

Zo niet denken, alsjeblijft. Zing ertegenin. Moge het zo zijn.

Amsterdamse Studenteneklesia, zondag 21 november 2004

DE BRIEF VAN JEREMIA

Ton Honig

Er zijn mensen die het opbrengen om zich voor meer dan tweehonderd procent in te zetten voor de opdracht waarvoor zij zichzelf geplaatst zien. Met hart en ziel leven voor dat wat hen beweegt. Zonder enige reserve, zo lijkt het. Ongetwijfeld daarom is Jeremia voor velen altijd een beetje de kampioen onder de profeten geweest. Hij staat niet alleen met alles wat in hem is voor de woorden die hij spreekt, maar is als getekende figuur zelf een deel geworden van zijn eigen profetie. Zijn persoonlijk gevecht met God, met zijn volk, met hun politici en religieuze leiders, maar ook de voortdurende *struggle* met zichzelf maken hem tot een getergd en aangevochten mens.

De laatste weken lijkt het politieke debat in Nederland meer door emoties dan door zinnige argumenten te worden beheerst. Volksvertegenwoordigers duiken onder en scoren ineens hoge percentages in prognoses. De kiezer ziet hen - net als de lafhartig doodgeschoten Theo van Gogh - als profeten van het vrije woord. Niet slechts hun politieke argumenten maar ook hun persoonlijk lot lijkt mensen te raken en aan te spreken. En voor alle duidelijkheid: wie vorige week kennis heeft genomen van een rapport van een commissie van officieren van justitie kan weten wat hij of zij wellicht al wist: geïntimideerd en bedreigd worden in de uitoefening van je werk is zowel voor de betrokkene als diens familie ongelofelijk ingrijpend. Ik wil daar op geen enkele wijze iets vanaf doen. Maar toch bekruipt me de vrees dat de dagelijkse tragiek van het onderduiken van bijvoorbeeld Geert Wilders geen profetie voor het vrije woord oplevert. Kiezers belonen wellicht straks het slachtofferschap, zoals het invullen van stembiljetten kort na de dood van Pim Fortuyn eerder leek op het ondertekenen van een condoleanceregister dan op een bewuste keuze voor volksvertegenwoordigers die het gehele volk - van welke herkomst dan ook - echt vertegenwoordigen. Ik ben bang voor profetie die xenofobie verdikt of een oppervlakkige verlichtingsfilosofie heilig verklaart. Ik ben bang voor profeten die het volk opdelen in 'wij' en 'zij'. Voor profeten die preken over 'eigen volk eerst'.

Over Jeremia kunnen we duidelijk zijn. Zijn profetisch werk heeft hem geen hoge scores opgeleverd. Vanaf zijn roeping is hij profeet tegen wil en dank en verzet zich telkens tegen zijn opdracht: Ik kan niet spreken! Ik ben te jong! (Jeremia 1:6). Zijn eigen mensen onheil aanzeggen, waardoor hij zelf voortdurend in een *break-down* raakt. Het liefst zou hij soms zijn woorden inslikken. 'God, je hebt me overreed. Oké, ik liet me ook overhalen. Maar ik ben wel tot een voorwerp van ieders spot geworden. Ik zou wel niet aan je willen denken en jouw naam nooit meer willen uitspreken. Maar dan verandert mijn hart in een brandend vuur. Ik heb me afgemat om het in te houden, maar ik kon het niet' (Jeremia 20:7-9). Hij preekt geen xenofobie. In zijn brief die hier is voorgelezen, staat: 'Bid tot JHWH voor de stad waarheen hij jullie weggevoerd heeft en zet je in voor haar bloei, want de bloei van de stad is ook jullie bloei' (Jeremia 29:7). Geen 'wij' en 'zij'. Maar eerst 'hij': zijn woord dat jullie tot leven roept. En waar mensen leven in de kracht van die woorden van trouw, van liefde, van recht en gerechtigheid en vrede, daar zal geen onderscheid meer zijn dat mensen uit elkaar drijft. Die invalshoek heeft Jeremia geen persoonlijk gewin opgeleverd in de zin van een aardige positie, populariteit, een goed inkomen of een

handvol status. Die voortdurende inzet om God en mens, mens en mens bij elkaar te houden maakte hem eenzaam genoeg. Maar het maakt ook dat er tot op de dag van vandaag mensen zijn die zijn woorden lezen en er tot op hun bot door ontroerd raken.

Jeremia was geen dwaze idealist. Toen vazalkoninkje Sedekia in opstand wilde komen tegen Nebukadnezar, de koning van Babel, leende Jeremia van een bevriende boer een houten juk. Hij legde het op zijn schouders en hield een eenmansdemonstratie in het centrum van Jeruzalem. Draag de ballingschap van de groep die nu in Babel zit, als een juk. Opstand levert op reëel niveau de strijd op van een dwerg met een reus. Een politieke kamikaze dus! Bewaar je verstand: je verliest meer dan je ooit wint.

Maar wat belangrijker is: Jeremia verschilt van mening met de heersende politieke en religieuze leiders over de betekenis die ballingschap heeft. Ballingschap is een gebroken relatie. Een relatie met een land, plek, samenhang, gezin, een zinsverband dat je vasthield. Ballingschap betekent dan dat je materieel of geestelijk 'onthoemd' bent. Je hangt 'in de lucht' en bent niet meer op aarde. Niet meer aan tafel of in bed met de mensenwarmte om je heen die niemand missen kan. Ballingschap is een ervaring van de crisis die gebrokenheid met zich mee brengt. Die gebrokenheid los je niet met goedkope oplossingen op. Daarin ligt de betekenis van de woorden: 'Als er in Babel zeventig jaar voorbij zijn, zal ik naar jullie omzien' (Jeremia 29:10).

Zeventig is de tienvoud van zeven, het getal van de volheid. Een crisis moet uitgezeten worden en niet te snel worden opgelost. Crises zijn immers de momenten waarop we ons zelf de vragen stellen naar dat waar het wezenlijk om gaat. Geen greep naar flinke maatregelen om zo vlot mogelijk terug te keren naar een poldermodel van alledag. Maar jezelf laten uitdagen door de crisis en tot een herbezinning komen op de waarden die aan alles ten grondslag liggen. In dergelijke crises gaan we niet alleen op zoek naar analyses van de omstandigheden die de crisis mogelijk hebben veroorzaakt. We bevragen vooral ons zelf op de vraag wat anders had gekund en anders had gemoeten. Het durven ondergaan van de crisis is de eerste stap naar het nieuwe leven. De bijbelse verhalen worden gekenmerkt door dit ritme: geen beloofd land zonder veertig jaar woestijntocht en geen thuiskomst zonder zeventig jaar ballingschap.

Ik spreek deze woorden met veel schroom uit. Of crises heilzaam zijn, kunnen mensen pas achteraf constateren. En waar mensen zich onthoemd voelen, loopt het verwoorden van de waarde van een crisis een levensgroot risico. Het zal je maar gebeuren dat je in de diepste shit zit en ze je dan komen vertellen dat je er vast geestelijk van groeit!

Het sterven van onze kleine en grote dierbaren of het stuklopen van onze liefdes en onze dromen veroorzaakt een pijn die in de meeste gevallen een te hoog prijskaartje oplevert om aan een groeiproces te hangen. Bij veel crises lukt het trouwens niet eens om bij elkaar te blijven zitten en lopen we bij elkaar weg om onze eigen onmacht niet onder ogen te hoeven zien.

En waar we elkaar wel vasthouden, is zwijgen soms troostvoller dan het mooiste woord.

Jeremia combineert een kritisch omzien naar de fouten van het verleden telkens met het hoopvol vooruitzien naar een belofte die toch gerealiseerd zal worden. Het weten van, het geloof in een thuiskomst voor eenieder, het geloof in dan zullen wij lachen, dansen, gelukkig zijn, geeft aan de kritische zelfreflectie de noodzakelijke onderbouwing. Wat ons

temidden van zoveel puin en onvolkomenheid overeind houdt, is de hoop... God weet... komt het goed!

Amsterdamse Studentekkerk, zondag 28 november 2004

EZRA EN NEHEMIA

Huub Oosterhuis

1.

Zoals een hert reikhalst - een psalm, een ballingschapslied. Ballingschap is een verbroken relatie - met een land, een plek, een samenhang, een gezin; met een zinsverband dat je vasthield, een geloofsbeleving die je inspireerde, een jeugdervaring van geborgenheid. Ballingschap is dat je materieel of geestelijk 'onthemd' bent, 'in de lucht hangt'; en je hoort niet in de lucht, maar op de aarde, in een bed, aan een tafel, mensenwarmte om je heen. Wie dat niet heeft, is een 'vreemdeling' en raakt ook vervreemd van zichzelf.

Het verhaal over de ballingschap van de 'kinderen van Israël' is, misschien meer nog dan het uittocht-en-woestijnverhaal, een herkenbare parabel (wie heeft er geen verloren land?). Moeizame, gestoorde, verbroken, afgestorven relaties: iedereen weet hoe dat voelt, en meestal uit eigen ervaring, ook al drukt op die gevoelens een zwaar taboe en wordt veel verdriet geloochend en verdrongen.

In het jaar 597 vindt de eerste deportatie plaats van de 'kinderen van Israël' naar Babylon. In 585 de tweede, na de verwoesting van Jeruzalem en de tempel. Zevenenveertig jaar later, in 538, mogen ze terug, naar de puinhopen, om tempel en stad te herbouwen. En nog eens drieënnegentig jaar later, in 445, wordt een Nieuw Begin gevierd, met de presentatie van Het Boek, de Thora van Mozes, als grondwet voor een nieuwe samenleving.

2.

Tachtig jaar na de terugkeer uit Babel - van de eerste generatie teruggekeerden, en ook van hun kinderen is er niet een meer in leven -, op een winterse regendag komt er een schriftgeleerde in Jeruzalem aan, Ezra, zoon uit een eerbiedwaardig priestergeslacht, zoon van een lange leerhuustraditie; er wordt over hem verteld dat hij zich heeft toegelegd 'op de studie van de Thora van JHWH én op de naleving ervan, om al die voorgeschreven woorden in Israël te onderrichten' (Ezra 7:10). Hij heeft zich toegelegd op 'uitleg', dat ze zullen begrijpen. Zomaar horen en lezen is nog geen begrijpen. Er moet om het boek heen een leerhuis ontstaan, een leerhuis-liturgie. Ezra gaat welgemoed naar de tempel, waar druk en als vanouds 'geofferd' wordt; maar hij constateert dat die tempel volstrekt geen 'leerhuis der gerechtigheid' is: niemand trekt zich iets aan van die Thora van JHWH, de gangbare moraal in Jeruzalem is die 'der volken': landroof, woeker, kinderen als slaven verkocht.

Ezra ontdekt dat de Naam van de God van Israël verloren is geraakt. Verloren land - verloren Naam - 'uw Naam verstoven als stof en as'. De feitelijke situatie, zoals het er toegaat, is 'godslasterlijk'. Ongerechtigheid jegens armen en vreemdelingen is godslastering. Vloeken, godverdomme zeggen, god-bestaat-niet roepen; je gaat je gang maar. Maar de armen verachten, landroof, woeker, kinderen als slaven verkopen, vreemdelingen deporteren: dat is godslastering. Ezra die de Thora van Mozes bestudeert heeft, weet dat. Ezra huilt van schaamte, bidt JHWH om vergeving, roept het volk ter verantwoording, probeert het los te maken uit de moraal en levensstijl van de volkeren; uit de vrijemarkteconomie,

maar hij is maar een schriftgeleerde en priester - zonder reële politieke macht. Dertien jaar, staat er, probeert hij en het haalt niets uit.

3.

In de winterresidentie van de Perzische vorsten, de stad Susa, woont een joodse man, opperschenker aan het hof van koning Artaxerxes de Eerste. Hij heet Nehemia. Hij schrijft in zijn gedenkschriften: 'Toen een van mijn broeders, Chanani, met mannen uit Juda mij kwam opzoeken, ondervroeg ik hen over de rest van de joden die de ballingschap overleefd hadden, en over Jeruzalem. Zij vertelden mij dat degenen die de ballingschap overleefd hadden, daar in de provincie Juda gebukt gingen onder allerlei rampspoed en schande, dat de muren van Jeruzalem grotendeels in puin lagen en dat de poorten door brand waren verwoest' (Nehemia 1:2v). Nehemia barst in tranen uit. Als hij een tijdje later een keer het glas van de koning volschenkt, ziet deze zijn treurige gezicht. Wat is er met jou? Ach sire, zou ik er niet treurig uitzien, nu de stad, de plaats waar mijn voorouders begraven liggen, een woestijn is geworden? Hij kreeg toestemming om, in de rang van Perzisch stadhouder, bekleed met reële politieke macht, naar Jeruzalem af te reizen. Het is het jaar 445, volgens de berekening van het bijbelverhaal. Daar aangekomen maakt hij een nachtelijke tocht rond de stad, om de muren te inspecteren. Hij slaagt erin de plaatselijke autoriteiten voor zijn plannen te winnen: 'Laten wij onmiddellijk een begin maken met de opbouw.' En na tweeënvijftig dagen (dagen, nu eens geen 'jaren') staan de muren overeind.

4.

En pas dan, drieënnegentig jaar na de terugkeer uit ballingschap - wie van ons is drieënnegentig, wie denkt het te worden -, dan pas kan een werkelijk, werkzaam nieuw begin gemaakt worden met dat waar alles om begonnen was: een samenleving in vrede en gerechtigheid. Tegen een kleine kaste van grootgrondbezitters in voert hij, samen met Ezra, de woorden uit die in de Thora geschreven staan: alle grond wordt opnieuw verdeeld, schulden worden kwijtgescholden, er komt een wet tegen woeker. Als die wet is afgekondigd, laat Nehemia het volk samenkomen 'op het plein voor de Waterpoort' (Nehemia 8:2), de priester Ezra haalt 'het boek van de Thora' uit de tempel, 'en vanaf de dageraad tot in de middag las Ezra voor uit het boek' (Nehemia 8:4). Ezra stond op een toren, zo wordt verteld, en om hem heen, iets lager, stonden de Levieten die uitleg gaven, zodat iedereen het ook kon begrijpen, dat Boek, die levensleer, die maatschappelijke leer, waarvan de sleutelwoorden luiden 'solidariteit en ontferming': het recht op leven en wel-zijn voor allen, ook voor de zwaksten. Er wordt verteld, in dat boek Nehemia, hoe heel het volk lachte en huilde - toen het begréep wat er in dat Boek bedoeld wordt. En zij brachten het meteen in praktijk ook: ze deelden met elkaar wat ze hadden.

5.

Lied van Ezra en Nehemia

**Wij hadden de muren steen voor steen
en de poorten,
de tempel herbouwd en de huizen der armen**

**wij hadden de heren hun gronden ontnomen
de goden der heren ontmaskerd
hun slaven bevrijd
hun gouden kalveren omgesmolten tot ploegen,
weggenomen de schuldenlast
van de schouders der armen.**

Wij hebben de woorden, van Mozes,
der wijzing, des levens, het Boek
wij hebben te voorschijn gehaald
uit nacht en nevel het Boek.
En staande op een verhoog
op het plein voor de Poort van het Water
met luider stemme gelezen dat Boek,
de oeroude woorden vertaald en verklaard.
En allen, mannen en vrouwen, verstonden,
bogen ter aarde en weenden.

Wij vierden uittocht uit diensthuis
dronken verbond, aten toekomst,
riepen: van nu af dit Boek onze weg.

Droomden: republiek van het recht
stad vrede op aarde voor allen.

Het Boek. De presentatie van het Boek. Hoe dat Boek heeft
doorgewerkt in de geschiedenis - tot op vandaag? Ja tot hier.
Als er onder ons zijn die pleiten, roepen, schreeuwen,
godverdomme, om een ander vreemdelingenbeleid, om een
generaal pardon, dan is het omdat het toen gepresenteerde
boek heeft doorgewerkt, tot hier. En het kón doorwerken
omdat het geleefd is, gedaan werd. Zo, aldoende, werd het
doorgegeven, het boek van De Naam - de Naam Ik zal er zijn,
God van armen en ontrechten is mijn Naam.

Amsterdamsche Studentekerklesia, zondag 5 december 2004

ZECHARJAH DE PROFEET

Alex van Ligten

Van het visioen

Het begin van hoofdstuk zes van het boek Zecharjah is het
laatste visioen van de profeet. Acht heeft hij er gehad. Bij elk
visioen gaf de boodschapper van God die bij hem stond, als
antwoord op de vraag: 'Wat betekent dit?' datgene wat we
vandaag ook horen: Gods woord gaat uit naar alle kanten.
Het geloof van Israël, het vertrouwen van Thora en Profeten,
de liefde van God voor al zijn schepselen wordt niet bij één
volk alleen of één soort geloof gevonden: het omvat alles en
iedereen.

Dat horen we in de eerste verzen als er voertuigen uittrekken
tussen de twee bergen. Dat zijn in de rabbijnse uitleg de twee
uitersten van zegen en vloek, door Mozes in de Thora
genoemd (Deuteronomium 28). Ze bepalen ons erbij dat er
voor ons een keuze is tussen tussen het goede zeggen en
doen, of het kwade.

De voertuigen worden getrokken door paarden met verschil-
lende kleuren. Paarden en wagens zijn in de bijbel wel eens
beeld en gelijkenis van allerlei onheil dat over de aarde trekt.
Hier zijn de strijdswagens met paarden de boodschappers naar
alle windstreken. En de vier windstreken staan, opnieuw in de
oude uitleg, voor: recht doen, bevrijding, geluk en zegen.
'Recht en vrijheid' klinkt als een gedegen politieke leus.
'Geluk en zegen' komt bij Kerst en Nieuwjaar in de buurt:
'veel heil en zegen'.

Naar de werkelijkheid

Dan gaat het van het visioen in de nacht naar de werkelijkheid
van deze dag. Zecharjah leeft aan het eind van de tijd van
Juda's ballingschap in Babel. Er zijn al mensen teruggekeerd
in het totaal verarmde gebied rond Jeruzalem. Rijkgeworden

ballingen die weer gaan proberen te leven in het oude land.
Drie worden er met name genoemd. Ze komen met zilver en
goud, drie ballingen uit het oosten. En ze worden de
bewaarders van de kroon. Waar heeft Matteüs allemaal aan
gedacht toen hij dat van de wijzen uit het oosten schreef, en
waaraan hebben de christenen gedacht toen ze die wijzen
driekoningen gingen noemen? Het is alsof ze hier al komen
opdagen in het grote verhaal. Ballingen uit Babel dus, die
door God zelf worden aangewezen als degenen die de
voortgang mogelijk maken.

Zecharjah krijgt opdracht om een naam uit te roepen:
Tsemach, dat betekent: spruit, hij die ontspruit. Dat woord is
sinds Jesaja en Jeremia een aanduiding voor de messias. Hij
komt niet met groot geweld, met toeters en bellen, maar hij
komt als het zaad, 'waarvan het weiland fluistert' (Naastepad),
'een glimp van de zon, een groene twijg in de winter' (VL
519), als de graankorrel die sterft om op te staan en die veel
vruchten draagt (Johannes 12:24).

In de dagen van Zecharjah - Jeruzalem in puin, geen schijn
van kans op welke toekomst dan ook - is dít het grote
verlangen: de herbouw van de verwoeste tempel. Stel je voor
dat dat gebeurt: dan weten we zeker dat God naar zijn volk
heeft omgezien. Uit het tot niets teruggebrachte Jeruzalem zal
het licht opgaan voor alle volken.

Daarvan spreekt Israëls profetie: 'wijze raad van vrede',
genade, gedachtenis, toekomst voor alle mensen.

Visioen en werkelijkheid samen

Het hoofdstuk eindigt met woorden waarin alles samen komt:
'die in de verte zijn' zullen meehelpen de tempel op te
bouwen. De ballingschap neemt een einde, iedereen zal
thuiskomen en hét grote teken van Gods aanwezigheid bij de
mensen zal opstaan in Jeruzalem: het huis dat betekent dat hij
God-met-ons is.

Wanneer zal het geschieden? Dat zegt Zecharjah niet. Dat
zeggen ze nooit. Niet om op safe te spelen, maar omdat wij,
als we vragen naar 'wanneer', de boel opschuiven naar de
verre toekomst en dan mogelijkwijs de momenten over het
hoofd zien waarop het in onze levens nu al even waar wordt.

Hij zegt wel hóe het zal geschieden: 'Als jullie Gods stem
horen, ja horen.' Dat werkwoord twee keer achter elkaar, om
het alle nadruk te geven: 'Hoor, Israël, hoor mensankind,
hoor gemeente, wat hij, God-met-ons, ons te zeggen heeft.'
En als je ervoor zorgt dat hij het ook vóór het zeggen heeft,
dan zal het geschieden. Dan is het zover. Dan is hij, de enige
God, alles in allen.

Die in de verte zijn

*komen en bouwen aan de tempel van JHWH
en jullie zullen weten dat JHWH, de machtige God,
mij gezonden heeft tot jullie.*

Het geschiedt

*indien jullie horen, ja horen
op de stem van JHWH, jullie goedegod.*

Het grondpatroon van de Schriften

Voor heel de wereld is hij, Israëls bevrijder, God. En wat er
van Godswege geschiedt, dat geschiedt in het klein, in het
verborgene. Het komt onaangezien en onaanzienlijk. Hij die
de hoop is voor de toekomst van de wereld, spruit uit de
aarde als een zaad, als een graankorreltje. Dat is de boodschap
van de bijbelse profetie.

God is God voor heel de wereld. En de messias is de hoop
voor de toekomst. Aan het eind van Zecharjahs woorden
komen ze allen tezamen, jubelend van vreugde.

Het patroon van Zecharjah 6 is dat van heel de Schrift: het visioen klinkt, hemels, als een lied, een opdracht. En er wordt gekeken of je het in de geschiedenis waar kunt zien worden. En hóe dan?

Zecharjah ziet het waar worden in de herbouw van de tempel in zijn dagen. En in later dagen zijn het herders op den velde die hoorden een nieuw lied, en wijzen uit het oosten, uit zo verren land, die een ster zagen en de messias zochten met offerand.

En wij? We hebben de neiging, met Kerstmis misschien wel nog sterker dan anders, heel ver terug te blikken en de tijding van heil voor alle mensen te fixeren op het jaar nul. Dat is dan het midden van de geschiedenis geworden. Daar leidde alles naar toe en daar komt alles van af. Steeds verder ervan af. Dat heeft als bezwaar dat we er nu, ruim tweeduizend jaar later, wel érg ver van afstaan.

Zoektocht?

Soms lijkt het alternatief daarvoor ook niet echt aanlokkelijk. Want in dat alternatief is niet de geboorte van Christus het absolute middelpunt van alles, maar zijn wij het zelf. Wij nu. Of nog liever, de verkleinvorm van wij: ik. Hoe krijg ik een rechtvaardige God? Hoe kom ik daar waar ik wezen wil? Een tijdje terug zond Teleac een serie uit over de oorsprong van het christelijk geloof, met als toelichting bij het deel over de mystiek: 'Oude mystici en gnostici zagen het leven van Jezus als metafoor voor de zoektocht van de mens naar het mysterie van leven en dood.'

Hoe vreselijk: alles wat die lieve Jezus heeft gezegd, gedaan en doorgemaakt, is een figuurlijk spreken voor ónze zoektocht naar het mysterie van leven en dood. Stel je voor dat ze dit in de hemel ter ore komt, dan kun je je toch indenken dat Jezus woedend naar God toeloopt en roept: 'Dat was niet de afspraak! Jij zei dat het voor de verlossing van de mensen was! Als ik dit had geweten, was ik niet gegaan!'

En daar komt nog bij dat de meeste mensen helemaal geen zoektocht naar het mysterie van leven en dood ondernemen: de meeste mensen willen weten wie als eerste de foto's van Alicia en Alexia te pakken krijgt, hoe het verder gaat met de Beckhampjes en op welke straat de postcodeloterij valt, en dat is allemaal nog veel erger dan een zoektocht naar het mysterie van leven en dood.

Jezus is geen overdrachtelijke wijze van spreken over mysteriën. Jezus is een mens die laat zien hoe goed God is en hoe God goed is, op welke wijze.

De komst van de messias kon je in Zecharjahs dagen viëren door uit te zien naar de nieuwbouw van de tempel. In Jezus' dagen door uit te zien naar alles waar hij voor stond en zich mee verbonden wist. Waar kom je bij uit als je die dingen in onze dagen moet formuleren?

Ik hoorde het van een schoolklas bij mij uit de buurt. 'Je hebt met sinterklaas of kerst een lijstje voor jezelf gemaakt,' zei de juf van groep 5. 'Wat zou je op het verlanglijstje van de wereld zetten voor het nieuwe jaar?' Dit kwam er: dat kinderen in verre landen niet meer als slaven hoeven te werken. Dat er geen dictators meer zijn en dat er niemand gemarteld wordt. Dat iedereen te eten heeft. En een huis. En een kachel. Dat de lucht niet stinkt en het water schoon is. Dat dieren niet mishandeld worden. Andere kinderen niet gepest.

Horen, ja horen

Wordt dat waar? Natuurlijk. Of nee, niet natuurlijk, niet van nature, niet vanzelf. Maar wel als wij willen horen, ja horen

naar de stem van God de bevrijder. Zoals ooit bezongen door een meisje uit een dorp hier ver vandaan (Lukas 1:46-55):

Mijn ziel maakt groot de Naam,

*mijn geest juicht over God, mijn Bevrijder,
omdat Hij mij heeft gezien
in mijn diensthuis, in mijn vernedering.*

*En van nu af prijzen mij gelukkig
alle mensen van vroeger en nu.
Want wonderen, ontzagwekkend, deed Hij aan mij,
onweerstaanbaar. Gezegend zijn Naam.*

*En zijn erbarmen, van geslacht tot geslacht,
komt over allen die Hem eerbiedigen.
Hij verzamelt zijn kracht,
heft zijn armen omhoog,
breekt de plannen van de hoogmoedigen,
schopt de tirannen van hun tronen,
heft omhoog de vernederden.*

*Die honger lijden verzadigt Hij,
rijken, leeg stuurt Hij ze heen.
Hij houdt vast
Israël, zijn kind,
Hij gedenkt zijn ontferming:
wat Hij onze voorouders heeft toegezegd,
Abraham en Sarah en hun kinderen
tot op vandaag.
(VL 398-99, met amendementen)*

Zo moge het zijn.

Amsterdamse Studentenekkllesia, zondag 19 december 2004

Agenda van toespraken 2005

Amsterdamse Studentenekkllesia

De diensten van de Amsterdamse Studentenekkllesia worden gehouden in De Rode Hoed, Keizersgracht 102, Amsterdam, op zondagmorgen, om 11.00 uur.

Tot Pasen staat de prediking in het teken van de lezing en uitleg van het evangelie van Lukas.

16 januari	<i>Alex van Heusden</i>
23 januari	<i>Alex van Ligten</i>
30 januari	<i>Bettine Siertsema</i>
6 februari	<i>Huub Oosterhuis</i>
13 februari	<i>Ton Honig</i>
20 februari	<i>Albert van den Heuvel</i>
27 februari	NN
6 maart	<i>Huub Oosterhuis</i>
13 maart	<i>Monique Leygraaf</i>
20 maart	NN
27 maart	Pasen, <i>Huub Oosterhuis</i>

Verkrijgbaar in de boekhandel:

Huub Oosterhuis

Deze geboren vreemdeling

Honderd preken, beschouwingen, brieven

de Prom, 383 blz. € 22,50

ISBN 9068017608

'Geloof ik in God, vader almachtig? Als "geloven" betekent: ik hoop, ik verlang naar, ik vertrouw mij toe aan - ik zet mij in, ik leef voor, ik leef het woord van "God". Als God betekent: begin, en nieuw begin, bron van nieuw begin, vrijheid scheppende vrijheid, bron van licht van licht van licht. Als "vader" betekent: moeder-en-vader, ouderschap. En als ouderschap betekent: ruimte geven, ruimte behoeden, ruimte herstellen, opdat geen mensenkind bedreigd, geslagen, geofferd wordt. "Almachtig"? Als almacht betekent "vriendschap-en-ontferming", geweldloosheid die de macht breekt van het kwaad, zeventig maal zeven maal vergeving, en liefde sterker dan de dood - ja, daar geloof ik in.'

Verkrijgbaar bij de Stichting Leerhuis & Liturgie:

Partituren van de liederen op de dubbel CD 'Dank zij de woorden' van Antoine Oomen

Aarde, werk van uw handen	3.50
Alles wacht op U / tien kleine gezangen	3.50
Ballade / Hij zou al in zijn eerste levensdagen	3.50
Ballade - vioolpartij	2.00
Dag en welkom	3.50
Dank zij de woorden	3.50
Dat wij niet slapen	3.50
Die mij getrokken uit de schoot / Ongezien	4.00
Een vriend	3.50
Gij die het sprakeloze bidden hoort	3.50
Gij die niemand naar de ogen ziet	3.50
Gij die ons nooit geknecht hebt	5.00
Gij in uw grenzeloos licht	3.50
Hoe ver is de nacht?	2.00
Hoor je mij?	3.50
In de hemel onze vader / Kom bevrijden	3.00
In de vergaderzaal der goden	3.50
Klein woord	3.00
Kleinst denkbare bron	3.50
Niemand dan jij	3.50
Nu nog met halve woorden	3.50
Schoot die niemand draagt	3.50
Toen hebt Gij ons gezien	2.00
Wie zijn leven	3.50
Zoudt Gij ooit mij beschamen	3.00

Korting complete set

Alle 26 partituren samen van € 83,50 voor € 75,-

(Prijzen exl. porti en verzendkosten)

Bestellen via e-mail of telefonisch (zie colofon)

Liturgische Lieddag Dominicus

AMSTERDAM 5 FEBRUARI 2005

Deze liturgische lieddag voor (leden van) koren, kantorijen en andere zanglustigen staat zoals gewoonlijk onder leiding van Tom Löwenthal en wordt begeleid door Henri Heuvelmans. Op het programma staan onder andere oude en nieuwe liederen uit *Verzameld Liedboek*, met speciale aandacht voor vasten- en paastijd.

Deelnemers kunnen tot uiterlijk 25 januari via de e-mail opgeven welke liederen uit *Verzameld Liedboek* zij op deze lieddag ingestudeerd willen krijgen. Voor zover mogelijk zal met hun wensen rekening worden gehouden.

Plaats: Dominicuskerk, Spuistraat 12, vlakbij het Centraal Station, ingang achterzijde, Korte Korsjespoortsteeg. Parkeren is moeilijk en duur.

Tijd: 10.30-16.30 uur (kerk open 10.00 uur)

Pauze: 12.30-13.30 uur en 15.30-16.00 uur.

Deelname: € 13.50, incl. koorpartijen.

Opgave: via e-mail of telefonisch (zie colofon)

Nieuwe verzamel-CD ter kennismaking

HOOR JE MIJ? € 10,-

Eenentwintig liederen uit *Verzameld Liedboek*

Deze CD is samengesteld uit verschillende eerder verschenen CD's en bevat een keuze van eenentwintig bekende en minder bekende liederen uit *Verzameld Liedboek* van Bernard Huijbers, Antoine Oomen en Tom Löwenthal. Zij kan onder andere dienen als een eerste kennismaking met het repertoire.

Met:

1. Scheur toch de wolken weg en kom	VL 857
2. Alles wacht op U vol hoop	VL 107
3. Wees hier aanwezig	VL 500
4. Licht dat ons aanstoot - <i>Lied aan het licht</i>	VL 925
5. Herschep ons hart	VL 693
6. Wek mijn zachtheid weer	VL 742
7. Nooit hoorden wij - <i>Lied van alle dagen</i>	VL 804
8. In de hemel onze vader	VL 241
9. Wij waren kinderen	VL 418
10. Die naar menselijke gewoonte	VL 628
11. Gij zijt voorbijgegaan	VL 462
12. Dan zal ik leven	VL 919
13. Dan nog	VL 190
14. Niemand leeft voor zichzelf	VL 836
15. Wat in stilte bloeit	VL 868
16. Die de aarde boetseerde	VL 696
17. In 't laatste van de dagen - <i>Lied van Micha</i>	VL 371
18. Van grond en vuur	VL 910
19. De steppe zal bloeien	VL 364
20. Die mij droeg	VL 239
21. Hoor je mij? - <i>Psalm 16, vrij</i>	VL 26

Prijs: € 10,- exclusief porti en verzendkosten. Te bestellen bij Stg. Leerhuis & Liturgie, via e-mail of telefonisch (zie colofon)